

Розділ III. Актуальні питання теорії і практики спеціальної освіти та соціальної роботи

УДК 364:316.362.3

Ірина Бичук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕБЛАГОПОЛУЧНОЮ СІМ'ЄЮ (З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЄЮ»)

У статті подається конспективний виклад лекції «Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю» в контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю» у вищих навчальних закладах України. Соціальна робота з сім'єю є системою взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї. Соціальна робота з сім'єю спрямована на поліпшення матеріальних та побутових умов життя сім'ї, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку усіх членів сім'ї. Основна мета соціальної роботи з сім'єю – це соціальна профілактика, соціальна допомога, соціальний патронаж, соціальна реабілітація, надання їй соціально-психологічної, психолого-педагогічної, соціально-медичної, юридичної, інформативно-консультативної, психотерапевтичної допомоги.

***Ключові слова:** соціальна робота, соціальний працівник, неблагополучна сім'я, соціально - педагогічний супровід, соціальна опіка, соціальний патронаж, сімейне консультування.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Досвід викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю» дозволяє зробити висновок, що висвітлення теми «Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю» позначене певними складностями. Необхідний аналіз неблагополучної сім'ї як клієнта соціальної роботи, визначення основних етапів соціально - педагогічного супроводу неблагополучної сім'ї: Ось чому ознайомлення студентів з теоретичними основами соціальної роботи з неблагополучними сім'ями залишається бути актуальним дослідницьким завданням і водночас складає зміст пропонованої лекції.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Значний внесок в осмисленні проблем соціально-педагогічного функціонування сім'ї, сімейного неблагополуччя, супроводу дитини було зроблено такими вітчизняними науковцями, як Т. Алексеєнко, Т. Афанасєвої, О. Безпалько, Ю. Василькової, Т. Василькової, Є. Волкової, М. Галагузової, І. Григи, В. Дружиніної, І. Зайнишева, І. Зверєвої, А. Капської, Б. Ковбаса, В. Костіва, Г. Лактіонової, Є. Новикової, В. Полішук, І. Семигіної, І. Трубавіної, О. Янкович та ін.

Мета дослідження полягає у висвітленні основ соціальної роботи з неблагополучною сім'єю під час викладання лекційного курсу з навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю».

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. В лекції за темою «Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю» до розгляду пропонується два головних питання: 1) Неблагополучна сім'я як клієнт соціальної роботи. 2) Методи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю.

При розгляді першого питання «Неблагополучна сім'я як клієнт соціальної роботи» варто проаналізувати особливості сім'ї як клієнта соціальної роботи, визначити основні завдання фахівця в роботі з неблагополучною сім'єю

Неблагополучні родини - сім'ї, які через об'єктивні або суб'єктивні причини втратили свої виховні можливості, внаслідок чого в них виникають несприятливі умови для виховання дитини [1, С. 125]. Використовуються для характеристики неблагополучної сім'ї наступні терміни: «функціонально-неспроможна», «сім'я у кризовій ситуації», «аморальна сім'я», «сім'я з насильством щодо членів родини», «конфліктна сім'я», «сім'я, де є серйозні

помилки і прорахунки у вихованні дітей», сім'ї алкоголіків і наркоманів, сім'ї, де є засуджені і ув'язнені.

Соціальний працівник має знати, що сім'ї як клієнтові соціальної роботи притаманні такі особливості.

1. Практично всі сучасні соціальні і індивідуальні проблеми представлені в сім'ї або певною мірою стосуються її.

2. Проблеми окремих членів сім'ї - це завжди проблеми сім'ї загалом і навпаки. Наприклад, проблема конфліктного і слабкого в навчанні учня може бути пов'язана з невротичністю батьків або поганим піклуванням батьків про дитину через їхній антисоціальний стиль життя. Або, скажімо, втрата роботи може прямо відбитися не тільки на матеріальному статусі сім'ї безробітного, а й на психологічному кліматі в сім'ї, стосунках між батьками та дітьми, психічному здоров'ї всіх її членів.

3. Робота з членами сім'ї, які потребують допомоги, здебільшого передбачає роботу і з іншими членами сім'ї, блокування тих сторін їхніх стосунків, що обтяжують стан клієнта, вимагає зміцнення і підтримки тих чинників, які позитивно діють на клієнта. Це особливо потрібно при наданні соціальної допомоги дітям.

4. Сім'я - замкнута система. Не всі сторони її життя доступні для спостереження, тому справжня причина сімейної дисгармонії та усвідомлення цього її членами можуть не збігатися. Робота із сім'єю потребує багато часу і передбачає уважні спостереження та діагностику.

5. Потрібно пам'ятати, що соціальний працівник не може вирішити проблеми, він може лише допомогти клієнтові (тобто сім'ї чи окремим членам) у її вирішенні. Допомога соціального працівника полягає в тому, щоб сприяти розумінню клієнтом сутності проблеми та розгляду різноманітних сценаріїв її вирішення.

6. Сім'я автономна у своїй життєдіяльності і має право вибирати різновид взаємодопомоги, методи виховання дітей тощо. Втручання в сімейні стосунки бажане лише після прохання клієнтів. Винятком може вважатися ситуація, коли існує безпосередня загроза фізичному, психічному здоров'ю або життю когось із членів сім'ї.

7. Головною метою соціального працівника при наданні соціальної допомоги сім'ї є передусім інтереси членів сім'ї, а не абстрактні інтереси суспільства і держави.

8. Соціальна робота із сім'ями потребує делікатності і дотримання конфіденційності, адже іноді зачіпаються відомості, розголошення яких може завдавати серйозної шкоди особам.

Соціальна робота з неблагополучною сім'єю спрямована на створення умов для подолання нею причин і наслідків свого неблагополуччя. Завдання фахівця в роботі з неблагополучною сім'єю такі:

- виявлення випадків порушення прав людини в сім'ї, причин неблагополуччя, інформування про них органів влади;
- профілактика девіантної поведінки в сім'ї та суспільстві, рецидивів порушень прав членів сім'ї в родині та суспільстві;
- пропагування ідеальної моделі сімейного життя, здорового способу життя, статевого виховання;
 - правова й психолого-педагогічна просвіта батьків із питань сім'ї та шлюбу, прав дитини;
 - організація предметного спілкування членів неблагополучної сім'ї між собою, з іншими сім'ями для подолання причин неблагополуччя;
 - різноманітна допомога в організації життєдіяльності сім'ї, самореалізації й розвитку її членів.

При розгляді другого питання «Методи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю» варто зазначити про основні напрями, етапи роботи з неблагополучними сім'ями, про соціальний супровід та сімейне консультування.

Соціальну роботу з проблемними сім'ями прийнято визначати за такими напрями:

- екстрені дії, спрямовані на виживання родини (термінова соціальна допомога, надання притулку, негайне вилучення з родини дітей, що зазнають жорстокого ставлення, перебувають у небезпеці чи залишені без піклування батьків);
- діяльність, спрямована на підтримку стабільності родини;
- заходи, спрямовані на соціальний розвиток родини та її членів [2, С. 53].

Серед найпоширеніших у нашій країні форм і методів роботи слід відзначити: клуби молоді сім'ї, школи молодих батьків, консультативні пункти, відеолекторії, навчальні семінари, розважальні заходи, корекційний театр, проведення лекцій, бесід, індивідуальних і групових консультувань, диспутів, тренінгів, фестивалів, сімейних конкурсів та вечорів, свят, шоу-програм. Вагому роль у підтримці проблемних сімей відіграє грошова та матеріальна допомога, організація літніх оздоровчих таборів.

Якщо йдеться про сім'ї, де є діти чи підлітки, що скоїли правопорушення або відзначаються девіантною поведінкою, то важливою в роботі з такими сім'ями є правова допомога, ресоціалізація як зміна соціальних цінностей та настанов, соціальна реабілітація, наприклад, через арт-терапію.

Важливу роль у соціальній роботі відіграє просвітницька робота серед педагогічного колективу школи. Адже саме вчителі найперші контактують з дітьми та їхніми родинами, бачать ситуацію у сім'ї, в багатьох випадках мають моральний вплив на батьків.

Проте основною технологією соціальної роботи з неблагополучними сім'ями є соціальний супровід. Соціальний супровід є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг [3].

Це є справді оптимальний спосіб для здійснення соціальної підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, оскільки передбачає тривалу в часі, професійну, всебічну допомогу. Соціальний супровід, згідно із Законом України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» - робота, спрямована на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу.

У межах технології соціального супроводу сім'ї виділяють такі напрями роботи:

- 1) соціальна опіка - представлення працівником соціальної служби інтересів сім'ї (чи її члена) в органах влади, різних установах;
- 2) соціальний патронаж: - надання соціальних послуг (переважно за місцем проживання) індивідуальним клієнтам і групам ризику, тобто постійний соціальний нагляд, регулярне відвідування їхнього житла соціальними та іншими працівниками, надання їм необхідної економічної, соціально-побутової, лікувально-профілактичної допомоги;
- 3) соціальна допомога сім'ї передбачає надання соціальними службами, кризовими центрами, соціальними працівниками соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги».

Методика соціального супроводу має багато спільного з відомою у соціальній роботі методикою «ведення випадку», адже він є тривалим у часі і його застосовують щодо конкретної сім'ї. Вибір методів та заходів у процесі здійснення соціального супроводу неблагополучної сім'ї повинен ґрунтуватися на індивідуальному підході, з урахуванням всіх суттєвих обставин функціонування сім'ї.

Трубавіна І.М. розрізняє конкретні етапи здійснення соціально - педагогічного супроводу неблагополучної сім'ї:

I. Виявлення неблагополучної сім'ї для подолання кризової ситуації. Якщо сім'я порушила морально - правові норми суспільства й перебуває на обліку міліції, то шансом для збереження батьківських прав є взаємодія з соціальним педагогом; у разі зняття сімейної кризи, її наслідки, причин сім'ї знову починає жити своїм життям, але під наглядом соціального педагога і поліції.

II. Знайомство з сім'єю, збір інформації про неї, визначення її проблем, формування позитивної мотивації до участі в роботі з соціальним педагогом.

III. Подолання опору з боку окремих членів сім'ї соціальної роботи через опосередкований вплив інших членів сім'ї, розв'язання необхідності такої роботи, завершення до позитивних чинників у сімейних стосунках, інформування про наслідки бездіяльності, показ перспектив роботи.

IV. Отримання згоди сім'ї на соціально - педагогічну роботу, укладання контракту про обов'язки сторін у процесі діяльності.

V. Подолання наслідків неблагополуччя, стабілізація й корекція стосунків, усунення причин із неблагополуччя, розв'язання проблем сім'ї.

VI. Профілактика рецидивів неблагополуччя, спрямування сім'ї на самовизначення й самостійне розв'язання проблем, перевірка результатів роботи через опосередкований чи безпосередній нагляд.

VII. Вихід із сім'ї соціального педагога; закінчення дії контракту; аналіз отриманих результатів; розробка рекомендацій щодо подальшого самостійного життя родини [4, С. 12].

Здійснення соціального супроводу неблагополучних сімей має свої особливості:

- він потрібен усім різновидам неблагополучних сімей, але повинен брати до уваги кризовість сімейної ситуації, екстремальність умов життя сім'ї; здійснюватися групою фахівців;

- соціальний супровід треба здійснювати тільки з урахуванням результатів вивчення ситуації в сім'ї, ретельної перевірки її обставин, стосунків, виявлення порушень прав дитини та інших членів сім'ї в родині з їхньою подальшою соціальною опікою;

- до допомоги сім'ям, де є факти зловживання алкоголем, вживання наркотичних речовин, є підозра щодо скоєння насилля над дітьми, крайній рівень зuboжіння, необхідно залучати різних фахівців;

- особливої уваги у процесі соціального супроводу вимагають сім'ї, де є діти з виявами асоціальної поведінки, схильні до бродяжництва; безвідповідальне батьківство. Неповні сім'ї можуть потребувати допомоги, пов'язаної із компенсацією функцій того з батьків, опіки якого позбавлена дитина;

- соціальний супровід має включати просвітницьку роботу щодо умов, необхідних для виховання і розвитку дитини, щодо прав та обов'язків членів сім'ї у випадку, коли вони порушуються чи не виконуються, навчання і контроль за дотриманням прав і виконанням обов'язків;

- соціальний супровід сім'ї треба поєднувати із соціальною реабілітацією окремих членів родини, профілактикою та обслуговуванням сімей, але не зводити до них; це є комплекс послуг;

- критерієм неефективності супроводу є рецидиви порушень прав членів сім'ї, асоціальні вияви у поведінці, деліквентна і девіантна поведінка членів сім'ї. Критерієм ефективності - перехід сім'ї з клієнта супроводу до клієнта обслуговування і профілактики;

- необхідним є розроблення змісту технологій супроводу різних типів неблагополучних сімей на основі визначення типових проблем сімей;

- спеціаліст соціальної роботи не може вирішити проблему; він може допомогти клієнтам упоратися з нею.

Критеріями ефективності соціально-педагогічного супроводу неблагополучної сім'ї як системи є:

- 1) відновлення виконання сім'єю своїх функцій (репродуктивної, соціалізуючої, економічної, комунікативної, рекреативної, психотерапевтичної);

- 2) відновлення внутрішньосімейних зв'язків та їх стабілізація (емоційна близькість членів сім'ї, їх спільне проживання, спільне ведення господарства, виховання дітей, юридична реєстрація шлюбу);

- 3) відновлення зв'язків сім'ї з мікросередовищем (родичами, сусідами, колегами по роботі, вчителями);

- 4) відновлення зв'язків сім'ї з макросередовищем [5].

В Україні соціальний супровід сімей, в яких є ризик відмови від дітей, здійснюється широкою мережею соціальних служб для молоді, соціальними службами підтримки сім'ї і дітей (створеними на базі ССМ), а також недержавними організаціями. При здійсненні соціального супроводу неблагополучних сімей надаються такі види допомоги:

- психолого-педагогічна робота (посередництво в конфліктах; психологічна підтримка; психологічне консультування з питань внутрішніх сімейних стосунків; навчання батьків навичок спілкування, виховання дитини; залучення батьків до груп взаємопідтримки; залучення волонтерів до підтримки дитини);
- сприяння незалежності та поліпшенню матеріального становища родини (сприяння пошуку житла; допомога в оформленні документів; сприяння у працевлаштуванні; сприяння в оформленні державної допомоги, пенсій, пільг; посередництво у наданні гуманітарної допомоги з інших джерел);
- сприяння навчанню та розвитку дитини (влаштування дитини до гуртків, секцій, підліткових клубів; влаштування на професійне навчання; запрошення дітей на розважальні заходи);
- сприяння захисту здоров'я дитини (влаштування дитини на оздоровлення); представництво інтересів (представлення інтересів дитини перед адміністрацією школи, контроль за відвідуванням занять);
- представлення інтересів дитини перед органами державної та місцевої влади; залучення дільничного інспектора з метою припинення насильства або пияцтва в сім'ї;
- представлення інтересів дитини перед органами опіки і піклування; допомога родичам дитини в оформленні опіки; сприяння влаштуванню на виховання дитини в прийомну сім'ю).

Соціальний супровід - цілеспрямована діяльність соціальних працівників із створення необхідних умов для оптимального функціонування сім'ї та гармонійного розвитку дитини.

Інший важливий напрям роботи з дисфункціональними сім'ями - це сімейне консультування, тобто консультування, у якому спеціаліст із сімейних відносин або соціальний працівник залучається до вирішення сімейних проблем і шляхом надання консультацій сприяє відновленню потенціалу сім'ї та окремих її членів до поліпшення сімейних відносин та здатності самостійно вирішувати подібні проблеми у майбутньому. Таке консультування ставить за мету спільне з консультантом вивчення запиту клієнта для зміни рольової взаємодії у його сім'ї й забезпечення можливостей особистісного зростання.

Відповідно до Державного стандарту консультування визначає такі види, методи та форми консультування:

- види консультування: інформаційно-мотиваційне; орієнтоване на вирішення завдання; за принципом «рівний-рівному»; психологічне; кризове;
- методи консультування: індивідуальне; групове; сімейне;
- форми консультування: контактне (віч-на-віч); дистанційне (телефонне, он-лайн) [6].

Найчастіше під час сімейного консультування обговорюються: складнощі у стосунках батьків з дітьми, труднощі у спілкуванні, подружні проблеми, переживання розлучення (прощання) з партнером тощо.

Складнощі у стосунках батьків з дітьми умовно поділяють на такі групи:

- відсутність контакту з дітьми, нерозуміння їхнього життя, інтересів, неможливості поговорити з ними, відчуття власної батьківської непотрібності дитині тощо;
- неухвалене, різке ставлення дітей до батьків, постійні чвари й конфлікти з ними через дрібниці;
- тривога за дітей, зумовлена тим, що вони живуть не так, як мали б, з погляду батьків. Часто при цьому батьки сприймають своїх дітей як нещасливих, невдах, самотніх, заблукалих тощо, що й стає приводом для звернення за консультацією;
- проблеми, пов'язані з нестандартною, девіантною поведінкою дітей (залежність від алкоголю, наркотиків, крадіжки тощо).

Для того, щоб розібратися у сутності проблеми, наскільки претензії й оцінки батьків відповідають реальній ситуації, і визначити свій діагноз проблеми, консультант має розібратися: по-перше, чи є у поведінці дитини вияви «ненормальності», невідповідності, які можуть свідчити про психічні чи соціальні відхилення, чи поведінка дитини зумовлена власною життєвою позицією; по-друге, якою є справжня позиція батьків щодо дитини, чим зумовлене звертання по допомогу - власними проблемами чи турботою про дитину, прагненням допомогти їй або бажанням отримати допомогу й підтримку для себе, позбавитися власних побоювань, переживань провини, непотрібностітощо.

Головну увагу в процесі консультування зосереджують на аналізі сімейної ситуації клієнта, особливостях рольової взаємодії, пошукуособистісних ресурсів клієнтів, обговоренні способів вирішення проблем. У літературі визначають певний набір стратегій і тактик, який з деякими варіаціями використовують практично в усіх ситуаціях сімейного консультування:

1. Орієнтація клієнта на прийняття власної провини й відповідальності за те, що відбувається.

2. Орієнтація клієнта на розуміння, аналіз і прийняття власних почуттів як на єдину можливість розуміння себе та власної поведінки.

3. Підготовка глибшого контакту з іншою людиною, стосунки з якою у клієнта не складаються, з використанням його почуттів і переживань як основи для відновлення більш довірливих стосунків.

4. Планування й здійснення якихось конкретних поведінкових кроків, спрямованих на невідкладну зміну ситуації.

Отже, соціальні працівники мають допомогти членам сім'ї усвідомити, як вони взаємодіють одне з одним, а потім допомогти зробити цю взаємодію конструктивнішою.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Підводячи підсумки, варто підкреслити, що змістом соціальної роботи з сім'єю є системою взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї. Соціальна робота з сім'єю спрямована на поліпшення матеріальних та побутових умов життя сім'ї, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку усіх членів сім'ї.

Джерела та література :

1. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності. Навчальний посібник. / З.М. Шевців. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
2. Сичова В.В. Соціальна робота з багатодітними сім'ями в м. Харкові / В.В. Сичова, Ю.С. Ібрагім // «SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». – 2018. – № 7. – С.50 – 60.
3. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/z0471-08
4. Трубавіна І.М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї / І.М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 208 с.
5. Гергелюк А.В. Теоретичні аспекти вивчення супроводу неблагополучних сімей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/gergelyuk-av-teoretichni-aspekti-vivchennya-suprovodu-neblagopoluchnih-simey/>
6. Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=153555&cat_id=102036.

References

1. Shevtsiv Z.M. Osnovy sotsialno-pedahohichnoi diialnosti. Navchalnyi posibnyk. / Z.M. Shevtsiv. – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 2012. – 248 s.
2. Sychova V.V. Sotsialna robota z bahatoditnymy simiamy v m. Kharkovi / V.V. Sychova, Yu.S. Ibrahim // «SOCIOПРОСТІР: mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zbirnyk naukovykh prats z sotsiologii ta sotsialnoi roboty». – 2018. – № 7. – S.50 – 60.
3. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia sotsialnoho suprovodu tsentramy sotsialnykh sluzhby dlia simi, ditei ta molodi simei ta osib, yaki opynylisia u skladnykh zhyttievnykh obstavynakh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/go/z0471-08
4. Trubavina I. M. Sotsialnyi suprovod neblagopoluchnoi simi / I. M. Trubavina. – K. : DTSSM, 2003. – 208 s.

5. Herheliuk A.V. Teoretychni aspekty vyvchennia suprovodu neblahopoluchnykh simei [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://intkonf.org/gergelyuk-av-teoretichni-aspekti-vivchennya-suprovodu-neblagopoluchnykh-simey/>
6. Derzhavnyi standart konsultuvannia, zatverdzhenyi Ministerstvom sotsialnoi polityky Ukrainy 2013 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=153555&cat_id=102036.

Бычук Ирина. ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С НЕБЛАГОПОЛУЧНОЙ СЕМЬЕЙ (ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА С СЕМЬЕЙ»). В статье подается конспективное изложение лекции «Основы социальной работы с неблагополучной семьей» в контексте обмена опытом преподавания учебной дисциплины «Социальная работа с семьей» в высших учебных заведениях Украины. Социальная работа с семьей является системой взаимодействия социальных органов государства и общества и семьи. Социальная работа с семьей направлена на улучшение материальных и бытовых условий жизни семьи, обеспечения полноценного физического, нравственного и духовного развития всех членов семьи. Основная цель социальной работы с семьей - это социальная профилактика, социальная помощь, социальный патронаж, социальная реабилитация, предоставление ей социально-психологической, психолого-педагогической, социально-медицинской, юридической, информационно-консультативной, психотерапевтической помощи.

Неблагополучные семьи - это семьи, которые в силу объективных или субъективных причин потеряли свои воспитательные возможности, в результате чего у них возникают неблагоприятные условия для воспитания ребенка. Охарактеризовано, что социальная работа с неблагополучной семьей направлена на создание условий для преодоления ею причин и последствий своего неблагополучия. Проанализированы задачи специалиста в работе с неблагополучной семьей. Охарактеризованы основные этапы осуществления социально - педагогического сопровождения неблагополучной семьи. Раскрыты основные технологии социальной работы с неблагополучными семьями: социальное сопровождение и социальное консультирование.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, неблагополучная семья, социально - педагогическое сопровождение, социальная опека, социальный патронаж, семейное консультирование.

Bychuk Irina. BASICS OF SOCIAL WORK WITH A DYSFUNCTIONAL FAMILY (FROM THE EXPERIENCE OF TEACHING THE DISCIPLINE «SOCIAL WORK WITH FAMILY»). The article gives a concise presentation of the lecture "Fundamentals of social work with a dysfunctional family" in the context of the exchange of experience in teaching the subject "Social work with the family" in higher educational institutions of Ukraine. Social work with the family is a system of interaction between social bodies of the state and society and family. Social work with the family is aimed at improving the material and living conditions of the family, ensuring the full physical, moral and spiritual development of all family members. The main purpose of social work with the family is social prophylaxis, social assistance, social patronage, social rehabilitation, providing it with socio-psychological, psychological and pedagogical, social-medical, legal, informative-consultative, psychotherapeutic assistance.

Disadvantaged families are families who, because of objective or subjective reasons, have lost their educational opportunities, as a result of which they have unfavorable conditions for the upbringing of the child. It has been characterized that social work with a dysfunctional family is aimed at creating conditions for overcoming her causes and consequences of her distress. The task of a specialist in working with a dysfunctional family is analyzed. The main stages of social and pedagogical support of a dysfunctional family are described. The basic technologies of social work with disadvantaged families are revealed: social support and social counseling.

Key words: social work, social worker, dysfunctional family, social and pedagogical support, social care, social patronage, family counseling.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018 р.

УДК 376.1-056.264:376.1-056.36

Оксана Боряк

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (Суми)

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У статті висвітлені теоретичні і практичні аспекти розробки, обґрунтування та перевірки процесу формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. Визначено, що серед категорій порушень психічного та (або) фізичного розвитку найбільш поширеною є категорія порушень інтелектуального розвитку – розумова відсталість.